

Repliek

Piaget-Marx. Twijfels over een vergelijking.

In het interview dat Werner Callebaut met Leo Apostel had werden interessante inzichten verschaft in het intellectuele nalatenschap van Jean Piaget. Apostel insisterde op de wijsgerige betekenis van Piagets werk en vergeleek het in die betekenis met het werk van Marx. Hierbij trok hij een aantal parallellen, die om verdere uitwerking vragen.

Apostel beklemtoonde sterk de relatie die tussen het begrippenpaar «accommodatie-assimilatie» (Piaget) enerzijds en het begrippenpaar «humanisering-naturalisering» (Marx) anderzijds bestaat. In beide concepties, die van Piaget en die van Marx, gaat het over de relatie tussen de zingevende mens en zinkrijgende omgeving of natuur. De begrippenparen dekken dus dezelfde soort dualismen, die we kunnen samenvatten onder de wijsgerige tegenstelling subject-object. Beiden, Marx én Piaget, zijn kinderen van een «ontoverde wereld» (Max Weber) waarin het subject en het object fataal gescheiden zijn door de arbeid, door de kennis, door de produktie om de produktie, door de kennis om de kennis. In die zin kan ik Apostel dus zeker volgen in zijn inspirerende vergelijking van Marx en Piaget. Zowel Marx als Piaget zijn gepijnigde kinderen. Daarom hebben zij elk op specifieke wijze denkbeelden geformuleerd over de «bemiddeling» tussen mens en wereld, waarbij ze elk in hun gebied van onderzoek, zoals Apostel terecht verduidelijkte, gereageerd hebben op de proclamatie van een heerschappij van een «objectieve orde». Die «objectieve orde» is steeds een slechts door mensen gemaakte orde; zij blijft steeds subjectief en het is slechts bij proclamatie dat ze een objectief en star karakter toegekend krijgt. Piaget reageerde tegen het klassieke schoolonderwijs en de intellectuele organisatie van het onderwijs. Marx reageerde tegen de staat en tegen de burgerlijke maatschappij. Bovendien kan worden opgemerkt dat beider «bemiddelingsvoorstellen», waarin een plaats wordt ingeruimd voor de dynamische wisselwerking tussen mens en wereld, andermaal terugvallen op een subject met een geproclameerd objectief karakter: bij Marx is dat «het proletariaat», het agens van de geschiedenis; bij Piaget is dat «het schema» (of de schema's), het agens van de intellectuele ontwikkeling.

Naar mijn inzicht ging het hier om Apostels sterkste punt van vergelijking. Een vergelijkingspunt dat een verdere behandeling van de parallelle tussen Marx' en Piagets wijsgerige posities interessant kan maken. Maar confronteert Apostel ons hier niet met een wat te geprononceerde veralgemenende beschouwing, die het vooral moet hebben van een oppervlakkige filosofische reconstructie van beider oeuvre? Ik meen dat ik die vraag bevestigend moet beantwoorden. Apostels en Callebauts sterkste punt wordt hierdoor voorlopig ook hun zwakste. Ik kan mij als volgt verduidelijken. De parallelle Marx - Piaget werd aangeduid op een wijsgerig interpreterend grondvlak, waardoor Marx' werk gezien wordt door de bril van de subject-objectrelatie en de uitiem toch weer steeds toverachtig gebleven relatie tussen humanisering en nationalisering. Op die basis spreekt Apos-

tel over de «volledige analogie» van «assimilatie-accomodatie» enerzijds en «naturalisering-humanisering» anderzijds. Maar ik betwist of zo'n algemene wijsgerige basis toelaat in *preciese zin* over «volledige analogie» te spreken. In elk geval blijft Apostel te impliciet en te vaag over die moeilijkheid inzake de analogie, die er in bestaat dat bij Marx de activiteit (de arbeid en dus de subject-objectbemiddeling in en door het arbeidsproces) steeds verwijst naar de sociale verhoudingen. Die laatste laten zich slechts vatten op een historisch en concreet vlak. Als dat niet zo zou zijn, dan zou Marx weer Hegel worden. Bij Piaget zijn de sociale interacties niet afwezig, maar wanneer het over de ontwikkeling van de intellectuele schema's gaat (o.a. in de experimenten met kinderen) blijven zij onhistorisch en artificieel. Helaas voor Piagets pedagogische bedoelingen, Apostel stipte dit zelf aan, betreft het sociale interacties (observator; geobserveerde; experimentator; beëxperimenteerde) die een structureel geweld uitoefenen op het te onderzoeken kind. In laatste instantie gaat het om een structureel geweld op het proces van de schema's van de intellectuele ontwikkeling. Het is spijtig dat Apostel niet wat dieper inging op de betekenis van de kritiek van Wallon. Daarom komt mij in *preciese zin* de vergelijking tussen

Marx: *arbeid*: sociale verhoudingen bepalend voor en vormend in de humanisering/naturalisering.

en

Piaget: *actieve intellectuele bewerking milieu*: sociale interacties bepalend voor en vormend in het proces van de schema's van accommodatie/assimilatie.

wat al te geflatteerd uit voor Piaget. Apostel-Callebaut geven zich daar overigens toch weer rekenschap van op een centrale plaats in het vraaggesprek, nl. noot 24 op pagina 46. Daar gaat het over Piagets pijnlijke vereniging van zijn aanvankelijk inspirerende benadering van de vorming van het morele bewustzijn bij de groeiende mens: de verenging van de socialisering en autonomie tot concrete denkoperaties en dus heteronomie.

Wanneer Apostel ingaat op Callebauts vragen over de reële beperkingen in de benadering van Piaget (cfr. pp. 54, 55) weidt hij uit over het maatschappelijke aspect van de «differentiële ontwikkelingen». Zoals Apostel terecht opmerkt kan men die laatste niet los van de interactie beschouwen. Maar Apostel kon hier opnieuw de vergelijkbaarheidsvraag stellen. Zelfs onder het oogpunt van de algemene wijsgerige vergelijking van enkele bladzijden eerder, zou men zich kunnen afvragen waarom Piaget toch hoofdzakelijk gebleven is bij de eigen enge benaderingen, met de klemtoon op het individu en met de relatieve veronachtzaming van de sociale interactie. Apostel zegt dat Piaget «theoretisch» nooit het belang van de sociale interacties heeft geloofd, waarbij hij verwijst naar diens *Etudes sociologiques* (1965). Maar in de essays opgenomen in die bundel, brengt Piaget interesse op voor mensen als Pareto, Walras en hun geestesgenoten en niet voor Marx. Pareto en Walras hebben de sociale interacties slechts beschouwd vanuit hun abstract *evenwichtsdenken*, en nooit een concreet onderzoek van het proces van de maatschappelijke verhoudingen centraal gesteld. Dat laatste heeft overigens veel belang voor de discussie over het

«evenwichtsdenken», dat men aan Piaget heeft verweten. Hoe dit ook verder zij en hoe verschillend de oriëntatie van dit evenwichtsdenken ook is met Marx' dynamisch denken over maatschappelijke verhoudingen, in de actiologische uitweidingen van Piaget in diens *Etudes Sociologiques*, komt de *arbeid* niet aan bod. Piaget blijft, zelfs wanneer hij de sociale interacties abstract-theoretisch in rekening brengt, gevangen in een ruittheoretisch kader. De sociale interacties verwijzen dan naar de passieve ruilrelaties onder actoren. Dit steekt schril af tegen Marx' bedoelingen én uitwerkingen. Piaget scheen wel degelijk gekozen te hebben voor een in abstracto ontwikkelde synthetische wetenschap van de mens. Of dit vergelijkbaar kan gemaakt worden met de bedoelingen en uitwerkingen van de man die in zijn thesen over Feuerbach gekozen had tegen het «interpreteren» van de wereld, durf ik betwijfelen. Apostel zei dat «ook Marx zelf reeds het projekt had om een omvattende *dynamische wetenschap van de mens in het algemeen* te ontwikkelen...» (zijn onderstreping). Hij blijft ons de verduidelijking van die bewering schuldig. Die verduidelijking is niet onbelangrijk vanuit Apostels parallelle redenering. Zij is dat evenmin omdat we thans weer geconfronteerd worden met de debatten over de bedoelingen én uitwerkingen van Marx zelf. Kan men überhaupt uit het fragmentaire wetenschappelijke en wijsgerige oeuvre van Marx tot zo'n bewering besluiten?

Ronald Commers
24 mei 1982

GAL tekende voor ons een affiche, die wij gratis toesturen aan de mensen die één of meer abonnementen werven op TOESTANDEN. Je kan de affiche ook bij ons bestellen door overschrijving van 100 frank op rekening nr. 001-0981568-04 tnv. TOESTANDEN-Antwerpen.